

явища і критичні виступи в медіа допомагають її очистити від ідеологічних нашарувань.

Таким чином взаємодія істориків і журналістів може посприяти стабільному функціонуванню основних інститутів демократичного суспільства, зокрема і одного з найважливіших із них – вільних ЗМІ, які будуть убезпечені від необхідності примусової участі у псевдоісторичних ідеологічно-інформаційних війнах.

Топчій О.С.,

старший викладач кафедри політичних технологій,

кандидат історичних наук,

*Київський національний економічний
університет імені. Вадима Гетьмана*

ТРАНСФОРМАЦІЯ КОЛЕКТИВНОЇ ІСТОРИЧНОЇ ПАМ'ЯТІ В УМОВАХ ЦИФРОВОЇ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ ТА ІНФОРМАЦІЙНИХ ВІЙН

Актуальність теми. В умовах повномасштабної війни, неспровокованої агресії, що її розв'язала РФ проти нашої країни політика пам'яті набуває особливого значення і ваги. На сьогоднішній день колективна пам'ять це не догма чи річ яку не можна піддавати сумніву та дискусіям - у сучасному світі колективна пам'ять є об'єктом конструювання, перебудов, змін та, на жаль, маніпуляцій. Колективна історична пам'ять в сучасному інформаційному полі знаходиться в стані перманентних видозмін, що супроводжується фрагментацією, емоціалізацією та політизацією уявлень про історичний досвід минулого. Вона стала потужним засобом побудови ідентичності та об'єкт маніпуляцій. В українських умовах питання збереження правдивої пам'яті стало не тільки питанням наукової об'єктивності, без перебільшення є фактором національної безпеки і духовного виживання. З огляду на те, що мова йде про колективну пам'ять у глобальну цифрову епоху, ми маємо поєднати історію,

інформаційні технології та соціологію, не забуваючи про духовність, яка має тримати український народ в єдності.

З огляду на це на перший план виходить історична наука як дієвий інструмент розвитку критичного мислення, осмислення минулого та протидії маніпулятивним практикам, що мають на меті викривити історичну свідомість нашого суспільства через вплив на колективну пам'ять [2].

Метою дослідження є комплексний аналіз інструментів та практик, що застосовується державою-агресором для деструктивного впливу на українську історичну пам'ять в умовах війни. *Методологічну основу* дослідження становлять компаративний метод, метод контент-аналізу інформаційних потоків, метод мережевого аналізу та цифрова етнографія.

В поточний момент класичні носії пам'яті (книги, монументи, архіви) поступаються місцем мережевим екосистемам та структурам. Фактично, можна говорити про те, що майже кожен користувач соцмереж є до певної міри співавтором історичного наративу. Поряд з цим пам'ять у мережі стає короткочасною та фрагментарною (меми, короткі відео, сторіз) та має наслідком загрозу знецінення. Сучасна колективна пам'ять перестає бути статичним продуктом державної ідеології (top-down) і перетворюється на динамічну, мережеву структуру (bottom-up). Цифровізація зумовлює перехід від «місць пам'яті» (Lieux de mémoire) П'єра Нора до «потоків пам'яті» [1].

Цими слабкими місцями активно користується ворог, що веде активну боротьбу за вплив на український інфопростір та політику пам'яті і вже давно почав використовувати історію, історичну пам'ять як інструмент побудови до певної міри громадянської релігії у контексті так званого “культу Перемоги” [3].

З огляду на те, що активно відбувається цифрове взаємопроникнення, масштабування, глобалізація цифрових мереж, на жаль, має місце певне розмиття кордонів пам'яті, в тому числі історичної, повністю стираючи національні особливості. Це також активно використовує держава-агресор. Зменшити негативний вплив цих факторів могла б так звана цифрова репатріація пам'яті у вигляді створення та функціонування транснаціональних цифрових

архівів, котрі зробили б національний, локальний історичний досвід, історичну пам'ять складовою глобального ціннісного дискурсу.

В умовах неспровокованої агресії РФ колективна історична пам'ять стає одним з головних полів битви. Використання технологій «дипфейків» (deepfakes) та ботоферм для створення альтернативної історичної реальності, спотворення історичного минулого. Історія використовується не як джерело досвіду, а як засіб делегітимізації суб'єктності цілої нації. Історична пам'ять трансформується в зброю в інформаційній війні. Разом з тим аналіз українського досвіду показує, що пам'ять часто активізується через емоційні «ривки» під час криз. Однак для виживання в інформаційній війні необхідна системність. Потрібен перехід до стратегії «культурної стійкості» (Cultural Resilience) - безперервного, щоденного відтворення ідентичності через цифрові засоби (освітні програми, гейміфікація, щоденні ритуали), що унеможливорює зовнішнє втручання в український ментальний простір.

На історичну пам'ять не треба дивитись як на просте позитивістське накопичення фактів і “розкладання їх по полицкам”. Це, до певної міри, акт солідарності між поколіннями, зв'язок між цілими епохами та великими періодами в історії нашої країни. Завданням всієї інфраструктури історичної національної пам'яті має бути наголошення, підкреслення не тільки трагічних сторінок минулого, а і виховування суспільства на історичних прикладах українських перемог, стійкості, історіях національного успіху в усіх сферах діяльності. Це особливо важливо з огляду на відголоски постколоніального минулого та “тіні упослідженості”, вторинності, що свідомо нав'язувались в минулі періоди. Зараз, взагалі, з боку агресора зроблений крок іще далі - українцям практично відмовлено у окремій національній ідентичності.

Колективна пам'ять сьогодні є головним полем битви. Агресор використовує технології заміщення (re-scripting), намагаючись стерти або спотворити ключові вузли української історії (Голодомор, козацтво, визвольні змагання). Протидія дезінформації можлива лише через формування критичного мислення та «імунітету пам'яті» — чіткої системи знань, що базується на

першоджерелах. У цифровому просторі існує загроза «інформаційного шуму», де пам'ять про героїв та жертв перетворюється на швидкоплинний контент. Розробка методології «глибокої пам'яті» (Deep Memory), яка б через цифрові інтерфейси стимулювала не просто пасивне споживання, а емпатію та етичне усвідомлення відповідальності перед минулим і майбутнім.

Висновки. Для захисту та тривалої стійкості української національної ідентичності перед агресивними загрозами на нашу думку слід вдатися до низки кроків серед яких може бути подальша та більш глибока діджиталізація та уніфікація архівів, створення державного блокчейн-реєстру історичних свідчень, що був би захищений від викривлень. Наступним кроком міг би стати так би мовити більш ефективний “Меморіальний менеджмент” з акцентом на залучення насамперед молодого аудиторії через сучасні цифрові засоби. Також надзвичайно важливо наголосити укріпленні універсальності колективної пам'яті як консолідуючого фактора для всіх регіонів України. Крім того важливим є інтеграція компонентів історичної грамотності в програми з інформаційної безпеки. Тут має бути сконструйовано спільні цінності, а не тільки пережиті трагедії. Таким чином треба поєднати фундаментальну і прикладну історичну науки, політику пам'яті та інноваційні цифрові технологічні рішення, що може стати дієвим інструментом не просто фіксації а й захисту колективної історичної пам'яті.

Список використаної літератури:

1. Нора, П. (б.д.). *Історія як захист від політики*. Historians. <https://www.historians.in.ua/index.php/en/istoriya-i-pamyat-vazhki-pitannya/117-pier-nora-istoriia-iak-zakhyst-vid-polityky>
2. Алфьоров, О. (б.д.). *Війна росії з Україною – це битва за історію: пояснення українського історика*. Інститут всесвітньої історії НАН України. <https://ivinas.gov.ua/novini/u-nashykh-partneriv/viina-rosii-z-ukrainoiu-tse-bytva-za-istoriiu-poiasnennia-ukrainskoho-istoryka.html>
3. Якубова, Л. (2023, 8 травня). *Кривавий культ Перемоги*. Локальна історія. <https://localhistory.org.ua/texts/statti/krivavii-kult-peremogi/>